

Jože Šifrer

Ljubljana

SOCIALNI, ZGODOVINSKI IN ETIČNI MOTIVI V BEVKOVIH MLADINSKIH POVESTIH

Slovenska mladinska povest vse do Bevka in Seliškarja ni mogla prav zaživeti. Kaže, kot da bi obstajala neka skrivnostna zveza med razvojem nacionalne kulture in med razvojem ter umetniško potjo nacionalnega pisatelja: namreč, kakor mora nacionalna kultura najprej dozoreti in si ustvariti trdne temelje in trdna spoznanja o sami sebi, tako mora dozoreti tudi pisatelj, preden lahko uspešno začne ustvarjati tudi za mladino. Če ta primerjava drži, potem še posebno drži za pisatelja Franceta Bevka, saj je bil vseskozi z vsemi vlakni svoje narave povezan s svojim ljudstvom. Bevkov nenadni in tako uspešni vstop v našo mladinsko literaturo je tedaj na eni strani dokaz naše nacionalnokulturne razvitosti, na drugi strani pa nas sili k domnevi, da se je pisatelj ob štiridesetih letih življenja in po plodnih desetih letih pisateljskega in kulturnega delovanja čutil že dovolj zrelega in dovolj sposobnega, da se spusti tudi na takó občutljivo umetniško področje, kot je mladinska literatura. Res je, da so nekateri poskusi Bevkovega pisanja za otroke izšli že na začetku njegovega pisateljskega delovanja — tu naj omenimo zlasti njegovo avtobiografsko prigodo *Tatič* in otroške pesmi *Pastirčki pri kresu in plesu* —, toda vsi ti poskusi so bili verjetno bolj izraz njegovega učiteljskega poklica in literarnega iskanja kot pa resnično, zrelo doživetje otroške psihe, takšno doživetje, ki edino more ustvarjati klasično mladinsko povest.

In še nekaj je, kar je verjetno spodbudilo Bevka, da je od začetka tridesetih let iz leta v leto pošiljal slovenskim otrokom mladinske povesti in da je te vrste ustvarjanje stopilo v korak z njegovimi drugimi pisateljskimi težnjami. Ob koncu dvajsetih let so se namreč nacionalne razmere na Primorskem močno zaostrile. Če je fašizem v prvih letih svojega vladanja še dovolil primorskim Slovencem nekaj nacionalnega životarjenja, je ob koncu tega desetletja jasno pokazal svoje namene. Slovensko kulturno in politično življenje na Primorskem je tedaj hitro začelo zamirati, italijanski nacionalistični pritisk na slovenske kulturne, prosvetne, politične in celo cerkvene institucije se je naenkrat močno povečal.

Leta 1928 je bilo v Trstu razpuščeno centralno slovensko kulturno društvo Prosveta, že naslednje leto so v Pulju z velikim hrupom uprizorili sodni proces proti hrvatskemu rodoljubu Vladimiru Gortanu in obtoženca obsodili na smrt z ustrelitvijo. Raznarodovalni fašistični plaz se je torej sprožil in to dejstvo je moralo močno prizadeti pisatelja, kot je bil Bevk, ki je ves živel za svoje ljudstvo in za domačo besedo. In kaj je važnejše za pisatelja, ki hoče svojemu ljudstvu ohraniti domačo besedo, kot to, da to besedo posreduje mladini?

Domala vse Bevkove mladinske povesti so do neke mere tudi avtobiografske, in sicer toliko, kolikor v njih lahko spoznavamo pisateljevo otroštvo in življenje v tolminskem hribovju. Prav značilno je, kako to hribovje pomeni Bevku prvo prizorišče njegovim mladinskim zgodbam, čeprav vemo, da je prizorišče njegovega siceršnjega pisateljskega dela bolj heterogeno in sega od najbolj zakotne gorske samote preko večjih vasi in manjših mest do velikomestnega asfalta. To hribovsko prizorišče kaže, kako močno je Bevk črpal snov za svoje mladinske povesti prav iz vsega tistega, kar je v otroštvu sam doživel, videl, slišal in si predstavljal, kako so vsa ta doživetja trdno obtičala v njem, da bi se pozneje izživel v umetniškem upodabljanju. Več kot očitno je, da je to prizorišče njegov rojstni kraj Zakojca, ki ga je tako plastično prikazal v svoji knjigi *Moja mladost*. To je kraj z na redko posejanimi hišami in bajtami, s strmimi robovi, z grapami in z v nebo štrlečimi skalami, z bukovimi gozdovi, s senošetmi, sadovnjaki in redkimi polji. Prav v takem okolju se dogaja večina najboljših Bevkovih mladinskih povesti. Toda ta lepi, idilični Bevkov gorski svet skriva v sebi takšne človeške tegobe, kakršne si danes ljudje mestnih ulic in urejenega življenjskega standarda že težko predstavljamo. Socialna mizerija oziroma socialne razlike, ki so se Bevku v rani mladosti tako globoko vtisnile v zavest, pomenijo v Bevkovem pisateljskem opusu eno od glavnih tém, v mladinskih povestih pa še posebej tisto osnovo, iz katere potem rasejo fabulativni konflikti in otroške stiske.

Ta svet bajtarske revščine pisatelj spet prikazuje v *Moji mladosti*: Bajta je stala »kje na samem, lesena ali zidana, z vežo in izbo, golim podstrešjem in hramom, ki je bil v sili hlev za kozo. V njih so prebivali kdaj pa kdaj preužitkarji, a redno gostači. Ti so najemnino odplačevali z delom, lovili pri kmetih dnine in siromašno živeli. Njihovi sinovi so se uдинjali za pastirje in hlapce ali pa so jih polovili za vojsko: hčere so služile za pestunje in dekle, ta ali ona se je tudi omožila. Polagoma so gostači skoraj do malega izginili; bajte so razpadle ali prešle v tuje roke.«¹ In pri tej revščini je v vsaki bajti živel dobršen kup otrok; pri pisateljevem dedu se jih je narodilo dvanajst, tudi pri očetu, kot pravi pisatelj v svoji *Mladosti*, so si sledili kot jagode na rožnem vencu. Pozneje, tako spet beremo v knjigi, so se razmere spremenile. Tedaj »se sinovi ubogih niso več ponujali kmetom za delo. Odhajali so v svet, med drvarje na Sedmograško in v Karpate. Vračali so se vsako zimo za dva ali tri mesece, popivali, rožljali s tolarji in se počasi drug za drugim poženili. Eni so pokupili od kmetov stare bajte, drugi pa so si postavili hišice nad gmajno, kjer je ilovnati svet najbolj osojen in nerodovit en do obupa. Ta del vasi so imenovali 'V klanecu'.«² Ves ta Bevkov otroški svet z revnimi bajtami, ki se stiskajo ob bregove, in na drugi strani z nekoliko bahavimi kmečkimi domovi, s kozjimi stajami, z dninarji in s pastirji, s pestrnami in sezonskimi delavci, z obupnim bojem za goli obstoj je tudi svet njegovih mladinskih povesti in ti motivi se vlečejo domala skozi vsa njegova dela. In prav zaradi vsega tega Bevkove mladinske povesti niso samo zanimive in napete zgodbe, ampak tudi vzgajajo v mladem bralcu odnos do revščine in do socialnih razlik ter budijo v njem tisto elementarno človečnost, kakršno so vedno oznanjali največji umetniki besede.

Ni namen tega prispevka, da bi skušal ugotoviti in razložiti vse takšne motive v Bevkovem mladinskem opusu, ki so zrasli iz njegovega doživljanja

¹ France Bevk: *Moja mladost*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969, str. 7—8.

² France Bevk: *Moja mladost*. Ljubljana 1969, str. 8.

revščine in ki to revščino tako nevsiljivo posredujejo mlademu bralcu, vendar naj se ustavimo ob nekaterih pojavih in postavah, ki so za pisateljevo socialnost že kar splošni ter tako najbolj značilni. Mnogi Bevkovi otroci pasejo in tako že v najnežnejših letih morajo spoznavati teže delovne dolžnosti. Domačo kozo pasejo na primer Nežkin brat Petrič iz *Pestrne*, Tomažek iz povesti *Mali upornik* in vsi trije otroci iz povesti *Grivarjevi otroci*. Pastirstvo je nasploh važen posel Bevkovih otrok, vendar je bolj tragično takrat, ko si morajo z njim že v otroški dobi pri tujih ljudeh služiti kruh. Takšni pastirji so na primer v povesti *Jagoda Matevž*, ki je najbolj tragična postava med številnimi Bevkovimi osebicami in ki doživi tragičen konec, dalje Mejačev pastir Tinče iz *Pestrne*; v povesti *Grivarjevi otroci* nazadnje Tinče odide za pastirja, Mretka za pestrno; pastirci so seveda tudi Ferjanč, Lenart in Blaže iz istoimenske povesti, celo Tonček, ki je sicer mestni otrok, v počitnicah pri svojem stricu v Sušju pomaga pasti živino. Vendar vse to pastirstvo pri Bevku ni samo tragično, je tudi razposajeno, prikazano je tako, da revščina ni umetno skonstruirana ali sentimentalna, pač pa je naravno vraščena v svet otroškega doživljanja.

V Bevkovih mladinskih delih pravzaprav ni bogastva, vsaj ne pri tistih družinah, katerih otroci so nosilci glavnih zgodb. Takšni otroci odhajajo za pastirje, hlapce, pestrne, očetje v tujino za kruhom. Pisatelj v povestih sicer mimogrede nakazuje odhajanje očetov na tuje, ker so glavni objekt njegovega zanimanja otroci, a vendar dostikrat prepričljivo podaja otroško bolečino zaradi očetove odsotnosti. V povestih *Luček in njegov škorec* ter *Luček išče očeta* je razmerje med očetom v tujini in med Lukcem ter materjo glavna čustvena osnova za razpletanje zgodbe, drugod je iskanje kruha na tujem le verno upodabljanje revnega okolja in dodatek k vsesplošnim otroškim tegobam. Takšno iskanje kruha pa je v Bevkovih povestih, ki se dogajajo v tolminskem hribovju, skoraj dosledno. V povestih *Jagoda in Pestrna* oče dela nekje na tujem in kdaj pa kdaj pošlje domov kaj denarja, v povesti *Grivarjevi otroci* oče drvar hodi delat daleč v gozdove, odhaja v ponedeljek in se vrača v soboto, tudi Tomažkov oče iz *Malega upornika* drvari izven domačega kraja in le redko prihaja domov. V povesti *Tovariša* je Primožev oče, ki sicer živi v mestu, pijanec in nima službe, mati je že umrla in zaradi vsega tega je družina prikrajšana za kolikor toliko normalno družinsko življenje.

Vseh teh socialnih momentov Bevk v svojih povestih ne analizira podrobneje, jih ne uporablja za kakršnekoli vsiljive tendence, ampak jih priključuje zgodbam kot organski del tistega sveta, ki ga prikazuje otrokom. Ker Bevku gre predvsem za otroško psiho, ki še ne zna analizirati ter iskati vzrokov, ampak zmore sprejemati samo dejstva, se ne spušča dosti v objektivno prikazovanje razmer, ampak se omejuje le na občutenje posameznih krivic, ki jih doživljajo njegovi otroci. V uvodu k povesti *Pastirci* v izdaji iz leta 1967 takole prikazuje te pastirske tegobe: »Le prepogosto je kak pastirček plačal tudi za stvari, ki jih ni zakrivil. Ali pa ga je za krivdo zadela le prehuda kazen. Bil je pač najmlajši med posli in od tuje hiše, zato je rado vse padalo po njem. Krivica — to je pa najhujše! Temu ali onemu pastircu je bilo kdaj tako hudo, da bi bil najrajši umrl. Pobegniti domov si ni upal. Mati, ki je imela že brez njega preveč lakote v bajti, bi ga z leskovko prignala nazaj. Ostala mu je samo žalost in jeza na ves svet.«³

³ France Bevk: *Grivarjevi otroci*. — *Pastirci*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967, str. 66.

Priznati je treba, da je prikazovanje socialnih razmer v takšnem stilu najbolj primerno za otroke, je učinkovito in se najbolj prilaga njih čustveni dispoziciji.

Ta Bevkova socialnost pa ni sama sebi namen, ni modni klic dobe, ampak globoka usedlina njegovega ljudstva, je globoko zakoreninjena težnja po lepšem, boljšem in pravičnejšem življenju. Zato je skoraj samo po sebi razumljivo, da je morala zajeti v svoj krog tudi odpor do fašizma, ki je v tridesetih letih čedalje bolj pritiskal na malega primorskega človeka in mu jemal njegove elementarne človeške pravice. Bevk je razumel čas in razmere ter je vedel, kakšna usoda je namenjena njegovim ljudem in zlasti mlajši generaciji. In če je *Kaplan Martin Čedermac* protest proti raznarodovanju na Primorskem, takšen protest, ki je zrasel iz najglobljega pisateljevega bistva, potem je mladinska povest *Tonček*, ki je bila prvič napisana pred drugo svetovno vojno, rezultat tragičnega spoznanja, da se svet ruši v svojih temeljih; zakaj če v političnih navzkrižjih ena stran hoče uničiti drugo, je to ena od večno ponavljajočih se kriz človeštva, če pa je politična sila usmerjena na otroke, je to tragedija, ki ji je težko izmeriti posledice.

Vendar Bevk v povesti *Tonček* navzlic ogorčenju, ki mu je moralo narekovati to delo, ni nikjer nestrpen, prisiljeno aktivističen, krivičen ali zloben. Nasprotno, njegovo pripovedovanje je umirjeno, objektivno, podoba je, kot da mu peresa ni vodilo sovraštvo, ampak ljubezen; ljubezen do svobode, pravice in predvsem do mladega slovenskega rodu na Primorskem. Razumljivo je, da si je Bevk za prizorišče Tončkove zgodbe izbral Gorico in ne svojega tolminskega hribovja, kajti v mestih je bil italijanski pritisk močnejši kot v oddaljenih gorskih vaseh in tudi v šolah verjetno bolj dosleden, a vendar pisatelj tudi tu ne more mimo tega, da ne bi Tončka kdaj pa kdaj pripeljal k njegovemu stricu v Sušje, v idilični svet pastirstva, gozdnih živali in divje narave. Vse to pa se seveda lepo ujema z Bevkovo miselnostjo tistega časa in z njegovimi spoznanji: vsako nasilje je protinaravno, vsako kratenje osnovnih človekovih pravic usodno vpliva na človekovo psiho in počutje. In zato *Tonček*, mlado, naravno razvijajoče se človeško bitje že v začetku povesti s takim odporom odhaja od svojega strica nazaj v mesto, kjer bo padel v središče nasilja in ovaduštva in kjer ga bodo njegovi učitelji mučili z jezikom, ki mu je nerazumljiv, v primeri z njegovim materinim jezikom nenaraven in zato odvraten. Skratka, pisatelj je svojega Tončka z izrednim poslušom za emocionalne vzgibe v mladem človeku povzdignil v simbol nacionalne zapostavljenosti na Primorskem med obema vojnama in v simbol takšne otroške tragike, ki je posledica nasilja. Velika škoda je, da povest ni mogla priti v roke mladim slovenskim bralcem že pred vojno, takrat, ko je bila napisana. Rokopis se je bil namreč med vojno izgubil in Bevk je po vojni povest še enkrat napisal, toda le po spominu. Ko bi bila šla povest v tisk po normalni poti, torej že pred vojno, bi bila imela v tistem času, ko so Evropo že pokrivali oblaki fašizma in nacizma, neprecenljiv vzgojni in moralni pomen za našo mladino tostran nacionalnih meja.

Tonček je vsekakor enkratno slovensko mladinsko delo na to témo, četudi ni edino. Iz istega trpkega spoznanja in z enakim poslušom za otroško trpljenje so nastala še nekatera takšna dela, omenimo naj samo krajši zgodbici *Prvo pismo* in *Abecedo malega Ivančka* iz prijetne zbirke *Smeh skozi solze* iz leta 1959, in povsod tu je Bevkovo pisanje ravno tako prizadeto, umirjeno, poznavalsko, človekoljubno in učinkovito.

Bevk je v desetletju pred drugo svetovno vojno posredoval mladini vse tisto, kar je v nepretrganem stiku s svojo dobo in s svojim krajem neposredno zaznaval. Ta njegova mladinska dela podajajo bolj stanja in probleme, ne oslanjajo se pa na močnejše zgodovinske dogodke, kot je to primer z drugimi deli, ki so nastala v času med obema vojnama. Kaže, da je moral pisatelj osebno doživeti upor in revolucijo, če je hotel svojo mladinsko tematiko razširiti, na drugi strani pa je samo po sebi razumljivo, da je po vojni pisal za mladino tudi partizanske zgodbe. Skratka, po osvoboditvi postaja pri Bevku ena od pomembnih mladinskih tem upor in boj, toda vedno le boj za pravično socialno in nacionalno stvar. V zmagoslavnih letih po končani vojni se pisatelju zazdi potrebno, da mladini prikaže dogodke iz tolminskega upora v začetku 18. stoletja; tako sta nastali deli *Iskra pod pepelom* ter *Iz iskre požar*. Sam pravi v epilogu povesti *Iz iskre požar* o nastanku teh dveh del takole: »Ta snov je zanimala že druge pisatelje, a je že delj časa zasledovala tudi mene. Posebno od tedaj, ko sem s partizani pogosto hodil po istih stezah, po katerih so nekoč hodili tolminski puntarji ... Od takrat me spremlja misel, da bi se na svoj način oddolžil spomenu naših vrljih pradedov. Ko se je približala dvesto in petdeseta obletnica punta, mi ni dalo, da bi ne zgrabil za pero.«⁴ Pisateljovo prikazovanje zgodovinskih razmer s trpljenjem tlačanov in s tragedijo Šimna Golje in njegove revolucionarne družčine ter puntarskih otrok se giblje na isti ravnini človečnosti, kot si jo je utrdil že v predvojnih mladinskih delih, zgodovinski dogodki so mu v prvi vrsti izhodišče za izražanje ideje in šele potem dogodki v zgodovinski realnosti kot taki.

Podobna so po svojem vzdušju številna dela na temo narodnoosvobodilnega boja. Bevk se je dobro zavedal, da mladina tudi v mladinskih delih potrebuje junake iz tega boja, nekoliko idealizirane otroške postave, ki se priključujejo osvobodilnemu gibanju in ki, ne meneč se za nevarnosti in trpljenje, po svoje pomagajo v boju proti okupatorju. Jasno je, da se Bevk v vseh teh delih ne spušča v kakšne posebne dileme pri teh mladih bojevnikih, ampak mu gre le za razburljive akcije, kar se seveda pri takšni témi popolnoma sklada z naravo mladinske povesti, a na drugi strani spet ne ostaja gluha za konflikte, ki jih takšni nenadni dogodki, kot sta bila v drugi vojni okupacija in upor, utegnejo sprožiti v odnosih med mladimi ljudmi. In medtem ko je Tomažek v povesti *Mali upornik* ena sama pripravljenost za boj proti okupatorju in je tudi povest sama brez posebnih konfliktov v pisateljevem taboru, so na primer odnosi med mladimi uporniki v povesti *Učiteljica Breda* že nekoliko drugačni. Mladi Renato je namreč sin italijanskih staršev in vse okoliščine kažejo na to, da se v odnosu do okupatorja ne obnaša tako, kot se zdi njegovim vrstnikom potrebno, a na koncu se vendarle pokaže, da je tudi ta italijanski deček storil svojo dolžnost v boju proti zlu in nasilju.

Pri Bevkovih partizanskih mladinskih tekstih ni važno, za kakšno mladostno dobo gre: ali za najmlajše pionirje, kot jih srečamo v nekaterih črticah, ali za mladega upornika Tomažka ali za učiteljico Bredo in Vanko partizanko ali za mladega kurirja Damijana iz *Učiteljice Brede* itd.; vse te postave z enako zavzetostjo delujejo za stvar, vse se enako tresejo pred fašisti in iščejo zavetja in pomoči pri partizanih. Tako je Bevk s to široko panoramo mladih primorskih bojevnikov razgrnil pred svoje občinstvo bistvo odporniškega gibanja na Primorskem, ki je bilo v množičnosti, navdušenju in iskrenosti, četudi teksti

⁴ France Bevk: *Iz iskre požar*. Ljubljana, Prešernova družba 1963, str. 111.

na to témo po pristrčnosti in pristni otroškosti ne dosegajo tistih izpred vojne, ki prikazujejo tegobe njegovih otrok v tolminskem hribovju.

Vse te številne Bevkove mladinske zgodbe, pa naj so postavljene v socialne, protifašistične ali uporniške okvire, so avtentičen izraz določenega vzdušja v določenih zgodovinskih obdobjih in gibanjih, vse pa imajo tudi neko skupno podstavo, ki je v Bevkovem mladinskem opusu izredno izrazita in pomembna. To je neka etična sila, ki je tem preprostim, prvinskim ljudem prirojena in ki jih ob določenih usodnih dogodkih tira v akcije in v pristna, včasih že kar pretresljiva čustvovanja.

Brez dvoma je ta etična sila, ki je za Bevkov pisateljski opus tako značilna in ki jo pri analizi tega opusa dostikrat premalo poudarjamo, pisateljeva osebna etika. Oblikovala se je v trdih preizkušnjah, v preizkušnjah osamelega primorskega moža, ki ni popuščal politični histeriji in državnemu totalitarizmu, pač pa je do konca obdržal pokončno glavo in samostojno, svobodno misel. Tak trdi življenjski boj mnogo pripomore k razumevanju življenja in tudi k plemenitosti, ki zna presojati in odpuščati. V letih tega samorastniškega razvoja se je v pisatelju morala razviti neka posebna ljubezen kot kompenzacija vsega sovraštva in nestrpnosti, ki sta valovali okrog njega. In če je bila ta ljubezen namenjena vsemu, kar je bilo tedaj na Primorskem prepovedano in razglašeno za zločin, potem je morala biti še posebej namenjena mlademu rodu, od katerega je v tedanjih okoliščinah želel dobiti tisto, kar si je bil sam prek vseh svojih izkušenj utrdil: to je pokončnost, poštenost, naravnost, pravičnost, posluš za trpljenje drugih.

Zato je ves pisateljev otroški svet v bistvu pozitiven, pa četudi se na površini dogajajo stvari, ki bi v normalnem svetu zaslužile obsodbo. Celo Viktor iz povesti *Tovariša*, ki je ena najbolj negativnih figur v Bevkovih povestih, na koncu ni več tisti brezupni lažnivec, tat in zapeljivec, kot se zdi v začetku, ampak je samo še nesrečen otrok, ki se boji, da bo za vedno izgubil dobrega tovariša. Gre za nekaj v vseh teh Bevkovih povestih, kar se more posrečiti le dobrim pisateljem: prestopki so prikazani ne kot rezultat slabe, nepopolnejše narave, ki človeštvu utegnejo povzročati zlo, ampak kot rezultat trenutne slabosti, ki so le ena od lastnosti v širokem kompleksu človeške notranjosti. In pri takih pisateljih oziroma pri takem obravnavanju ljudi bralec nehoti prej razume kot obsoja ter instinktivno pričakuje, da stvari le niso takšne, kot so videti na prvi pogled. Ta Bevkov prijem je glavna odlika njegovega pisanja za mladino.

Značilna za Bevkov otroški svet je neka skrita dobrosrčnost, ki se stopnjuje do velike občutljivosti za krivico. Pripomniti je treba, da so odrasli ljudje nasproti otrokom dostikrat krivični in da tu ne more biti govora o takšni veliki pisateljevi prizanesljivosti, o kakršni je prej tekla beseda, a Bevku ne gre za svet odraslih, zakaj odrasli mu pomenijo bolj ali manj le sredstvo za sprožanje konfliktov; gre za otroški svet, ta pa krivic ne povzroča, ker jih sam mora prenašati. Otroški svet tedaj v etičnem pogledu stoji nad odraslim svetom, otroci krivic celó ne morejo povzročati. Če se spričo njihove mladostne razposajenosti in nepreračunljivosti to zgodi, potem nenadoma začutijo vso težo prestopka in neko notranjo stisko, ki je tako velika, da je ne morejo več prenašati. V prikazovanju teh otroških razpoloženj se je Bevk pokazal pravega mojstra, to prikazovanje je polno toplote, razumevanja in sočutja. Skorajda ni povesti, ki bi minila brez takih tisk in gotovo so Bevkova mladinska dela tudi zaradi tega dosegla takšno popularnost.

Problem prestopka, krivice in človeške trdote ter posledic, ki izvirajo od tod, se vleče tako rekoč od prve do zadnje povesti. Zapleta in razrešuje se v ožjem krogu družine ali tovarišije ali pa, kot je to primer z njegovimi zgodbami s tlačanskimi, protifašističnimi in partizanskimi motivi, zajema širše dimenzije. Naj naštejemo le nekaj najbolj značilnih pojavov iz te Bevkove tako široke in tako pestro oblikovane problematike. Že v prvi povesti *Tatič* se trgovski vajenec mora sramotno vrniti domov, ker je v trgovini kradel, in ta prestopku mu bo za vedno obležal v duši. V drugi povesti *Jagoda*, s katero se pri Bevku začenja intenzivno mladinsko ustvarjanje, se Matevžek grize zaradi tega, ker je izgubil čredo, teka od enega gospodarja do drugega, oba mu, delata krivico in končno njegova stiska postane tako velika, da v divjem razburjenju pade v prepad. Primož v povesti *Tovariša* stari, dobri branjevki ukrade denar in zavest, da je dobremu človeku storil krivico, ga poslej ne prestando muči, dokler mu muke ne prežene starkina dobrota. Lenart iz *Pastirce* je dobremu tovarišu Ferjanču našagal vejo, in četudi je to storil iz maščevanja, se vanj naseli strašno razpoloženje, ki mu ne da več normalno živeti. To razpoloženje je v tej povesti s psihološke plati na široko izdelano in nemara je prav zato pisatelj označil *Pastirce* za svojo najboljšo mladinsko povest. Grivarjevi otroci ne morejo več prenašati krivice in zapostavljanja, zato Tinče in Marjetka zbežita od doma k teti Toni, ne vedoč in ne računajoč na to, kaj se jima na tej poti utegne primeriti. Renato iz *Učiteljice Brede* je ves nesrečen, ker ga dolžijo izdajstva, nič mu spriču tega tudi ne pomeni lastna zavest, da je prav ravnal. Otroka Tinč in Marko iz povesti *Iz iskre požar* bi najrajši pobila vse rablje, ki s preprostimi tolminskimi ljudmi nasilno ravnajo, tudi Tonček ne more prenašati nenaravnega dejstva, da mu v šoli vsiljujejo tuj jezik, da ne govorimo potem še o Bevkovih partizanskih zgodbah, kjer je vsa aktivnost otrok in mladincev usmerjena v boj proti zlu, se pravi proti okupatorju in njegovim pomagačem.

Toda odpor do krivice in nasilja ni edini pisateljev etično-vzgojni namen v njegovem mladinskem delu, je še mnogo drugega, kar izpričuje avtorjevo ljubezen do vseh živih, naravnih stvari, do takšnih odnosov v živem svetu, ki, kot nam izpovedujejo tudi odnosi v mladinskih povestih, še vedno ostajajo iluzija. Predvsem je treba tu omeniti ljubezen do živali, ki je pri Bevku pogostna tema. V povestih *Lukec in njegov škorec* ter *Lukec išče očeta* je Lukčev odnos do škorca vso zgodbo spremljajoče dogajanje, Matevžkova ljubezen do koze Jagode pravzaprav povzroči fantovo tragedijo, v povesti *Tovariša* Franček ne more pozabiti mačice, ki mu je v mračnih družinskih razmerah pomenila največjo vrednoto, Tončka vseskozi spremlja njegova veverica, v zbirki *Smeš skozi solze* je opisanih šest avtorjevih dogodivščin z živalmi: s srakico, s skovirjem, z vrabčkom z eno nogo, z liščkom, mačkom in zajčkom. In tako naprej. Očitno je, da pisatelj postavlja to ljubezen do živali na isto ravnino z vsemi drugimi etičnimi komponentami, ki razgibavajo njegova mladinska dela.

Etični svet, prilagojen preprostemu otroškemu pojmovanju, je tedaj tista osnova v Bevkovem delu z mladino, iz katere potem rasejo glavni fabulativni konflikti, pa naj se zgodbe oslanjajo na še tako različne zgodovinske in miljejske situacije. In potemtakem lahko vse, kar pisatelja v mladinskem delu osebno prizadeva, oziroma vse, kar je nastalo iz njegovega lastnega spoznavanja in čutenja, spravimo na skupni imenovalac njegove človečnosti. To se pravi, vsi njegovi socialni, protifašistični, protifevdalni, partizanski in še drugi motivi so

izraz njegove široke človečnosti in težnje, da bi to človečnost izpovedal. In bržkone je prav ta težnja iz Bevka napravila pisatelja.

Bevku je bilo njegovo ustvarjanje za mladino zelo pomembna življenjska naloga. Sam je izjavil, da se motijo tisti, »ki mislijo, da je mladinski pisatelj... manj vreden kot pisatelj za odrasle.«⁵ Zavedal se je, kako važna je tudi mladinska literatura za nacionalno kulturo, in tudi tega se je zavedal, da slovenskim pisateljem dolgo časa ni šla prav od rok. Toda danes vemo: ko je on stopil v pisateljsko areno, je bil ta problem odpravljen. Mladina danes ni več v zadregi, če išče domača dela, ki z umetniško besedo napolnjujejo svet njihovih otroških predstav. In to je zares v prvi vrsti Bevkova zasluga. Brez njegovega obširnega mladinskega opusa bi bilo otroštvo naših mladih, sedanjih in prihodnjih generacij za marsikaj prikrajšano.

Zusammenfassung

France Bevk ist ein grosser Schöpfer jenes Teiles Sloveniens — des Küstenlandes — das sich vor dem zweiten Weltkrieg unter der italienischen faschistischen Herrschaft befand. Unter seinen zahlreichen Werken gibt es auch viele Kinderbücher, die ebenso mithalfen, seinem Volke das heimische Wort zu erhalten.

Der Schriftsteller hat seine Jugend im Gehügel von Tolmin unter dem einfachen Volke verbracht und so ist die Welt von France Bevk die Welt der armen Keuschler, die in die Fremde ziehen, um dort ihr Brot zu verdienen, die Welt der opferwilligen Mütter, die für zahlreiche Familien sorgen müssen, und die Welt der Kinder, von denen manche schon in zarten Kinderjahren gezwungen sind, bei reicheren Leuten als Hirten und Kindermädchen zu dienen. Die Schicksale dieser jungen Leute aus den niedrigsten Volksschichten hat Bevk mit grosser Liebe zuerst in jenen Jugenderzählungen gestaltet, die in den dreissiger Jahren dieses Jahrhunderts entstanden sind: *Jagoda* (Die Ziege Jagoda), *Lukec in njegov škorec* (Lukec und sein Star), *Lukec išče očeta* (Lukec sucht seinen Vater), *Tovariša* (Die Kameraden), *Pastirci* (Die Hirtenjungen), *Grivarjevi otroci* (Die kleinen Waisen), *Pestrna* (Das Kindermädchen). In den Rahmen der sozialen Bemühungen gehören bei Bevk auch andere Jugendwerke, die zwar stärkere historische Ereignisse betreffen. Von den Jugendwerken, die die Verhältnisse im faschistischen Schulwesen schildern, ist die beste Erzählung *Tonček*, wo sich klar die Liebe des Schriftstellers zur Freiheit und zum heimischen Wort ausdrückt. Zum 250-Jahrestag der Bauernaufstände in Tolmin hat er die historischen Erzählungen *Iskra pod pepelom* (Der Funke unter der Asche) und *Iz iskre požar* (Aus dem Funken ein Brand) geschrieben; hier drückt sich ebenso seine echte soziale Gesinnung im grössten Masse aus. Einen grossen Teil der Jugendwerke Bevks stellen seine Partisanengeschichten *Mali upornik* (Der kleine Rebell), *Učiteljica Breda* (Die Lehrerin Breda), *Vanka partizanka* (Vanka die Partisanin) dar, in denen er den allgemeinen Widerstand gegen die Okkupatoren in den Jahren des zweiten Weltkrieges schildert, den Widerstand also, in den sich auch die Kinder einschliessen, denn der Okkupator bedeutet ihnen lauter Übel und Gewalttätigkeit.

Für alle diese zahlreichen Jugendwerke ist eine grosse Ethik des Schriftstellers charakteristisch, die die Folge seines schweren, aber unbeugsamen Lebens ist. Die Kinder in diesen Erzählungen sind für das Unrecht ausserordentlich empfindlich; auch sie selber erleben innere Bedrängnisse, wenn sie den anderen Unrecht zufügen oder wenn sie zum Bewusstsein kommen, dass ihr Benehmen nicht mit ihrem angeborenen Sinn für Ehrlichkeit und Grossmut übereinstimmt. Sogar die Liebe zu den Tieren, die Bevk in mehreren Werken darstellt, ist eines der Elemente seiner tiefen Menschlichkeit.

⁵ France Bevk: *Grivarjevi otroci*. — *Pastirci*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967, str. 116 (spremna beseda).